

I dag vil ingen mere tale om folkeminder

Kronik *Frederiksborg Amts Avis* 3.5.1983

[overvejelser om folkeminder med udgangspunkt i Birgitte Rørbye: *Folkloristiske Horisonter. På vej til en kritisk teori om de folkelige erfaringsverdener* (1982)]

Først er der tiden til livet - og så kommer tiden til eftertanken og videnskaben - som kan medvirke til at bane vejen for fremtiden.

Om vejen fremad kan man tro, at der er frit valg men selv videnskabens forudsætninger er levende mennesker i en given tid, og derfor tager valget en retning som først andre - bagefter - kan overskue og forstå.

Da ideen opstod om at indsamle folkets minder om sig selv, sådan som de generation efter generation var blevet formidlet i det lille samfund, var det for at føre denne formidling videre ind i en tid, der afgørende brød med årtusindgamle formidlingstraditioner. At man siden indså, at minderne ikke indholdsmæssigt var konstante, men udsatte for omformning og tilpasning osv, ændrer intet ved indsamlingsmålet: tvært imod, for alt det skriftlige materiale, som kaldes folkeminder, har i hvert fald selv den konstans, som man fra først af troede var folkemindernes natur.

I dag vil ingen mere tale om folkeminder. Ordet bruges måske som dørskilt, men andre opfattelser har overtaget firmaet.

Alligevel overlever ideen om forskeren som deltager eller led i folketraditionen ved og med sit arbejde. Enten som popularisator som f.eks. Iørn Piø, eller som medskabende som Thorkild Knudsen fra Folkemusikhuset, eller som formidler som Henrik Ingemann med sit "erindringsværksted" eller som revolutionens fortrop omkring tidsskriftet "Nord-Nytt".

Den der var dybest grebet af ideen om folkeminder som huskestof - folkets fortællinger - var også den der stærkest og mest overbevisende har realiseret denne rolle som deltager på folkets side, ved at undlade al udvendig teoretisering. Sine teorier indbyggede han i sin videregivelse af det ham betroede stof, ham Evald Tang Kristensen. Ved totalt at tage ideen om folkeminder alvorligt - indså han, at han slet ikke havde nødig at formulere de teoretiske overvejelser, hvad det gjaldt om var, at nå at nedskrive det konkret fortalte inden fortællerne gik i graven. Fra filmen *Fahrenheit 451* mindes jeg scenerne, hvor bogfolket fortalte verdenslitteraturens hovedværker videre til en ny generation - men i virkelighedens verden ville en ny generation ikke lytte til hvad de gamle fortalte.

Hvis folkemindeforskerne i dag har en opgave, kommer indsamlingen nok i anden række - i den grad har de sidst 100 år været et brud med fortidens formidlingstradition.

Opgaven nu er at opvurdere den folkelige livs- og erfaringskreds, hvor den findes. Årsagen til fattigdommen i det folkelige liv består ikke i, at det mangler, men i at det undervurderer sig selv som skabende, og kun tror at kunne bestå som modtagende. Formidlingen foregår oppe fra og ned i samfundet, hvor den rette vej ville være nedefra og op. Var det ikke det vi skulle bruge folkehøjskoler til?

Birgitte Rørbye er en af de forskere, der i snart mange år har holdt sig inden for de rammer, som forskningsmiljø og forskningstraditionen har afstukket for folkeminder. I en nylig udkommet publikation med titlen "Folkloristiske horisonter" gør hun oprør mod, hvad hun opfatter som faglig dobbeltmoral: man

har forkastet de gamle teorier, men undladt at forme nye for at kunne fortsætte i den gamle praksis! Hun inviterer fagfællerne med på en tur, der skal ende med, at muren mellem forskningen og det folk, som er forskningens genstand endelig bliver revet ned.

Hun kalder sin bog epokaltypisk, det er vel den første sten til en ny mur, nå, hun forklarer, at det skal betyde, at hun vedkender sig, at den er skrevet på sin tids, epokens, forudsætninger, og som ikke hverken kan eller skal ses løst fra dem. Sådan skal man forstå hendes citater og henvisninger til et hav af samtidige filosoffer. Det er en samtale med tidens tale - i overbygningen - for at fortælle, hvilke horisonter hun på den baggrund får øje på, sigter mod.

Jeg tror det er for ydmygt, når hun ikke tror at have en læserkreds større end 300. Populært skrevet er det dog ikke, kun et usædvanligt stilgreb i et så teoretisk værk gør det alligevel læseligt. Trods mange lange teoretiske overvejelser, definitioner, citater, er der en konstant reference til forfatterens eget konkrete liv som kvinde, mor, forsker, forfatter, læser. Målet er at lede forskere og forsker aspiranter bort fra hvad Birgitte Rørbye opfatter som blindgyden - og så må hun møde sin læser, hvor hun ud fra sine erfaringer som underviser og kollega mener, de befinder sig. Og midt igennem denne facon forlanger hun dog, i overensstemmelse med sit mål, at blive læst som individ - sig selv og i sin tid.

Det, jeg mener bør påkalde sig en almen interesse, også udenfor kredsen af de 300 indviede, er den måde hun får knyttet det enkelte individs erfaringsverden til den samfundsverden, som hun ønsker at studere.

Sat op mod udtryk som "folkeminder" og "traditionsforskning" lyder en forskning af den folkelige erfaringsverden her og nu som en helt anden videnskab, men pointen er, at det er det ikke. Det er et syn på den videnskab, som forklarer hvorfor tradition og folkeminder slæbes med, lever, er nødvendige. Der bliver stadig plads til at beskæftige sig med den folkelige erfaringsverden i historiens forskellige lag. Denne beskæftigelse får ikke sit mål i sig selv, da den netop kan tjene til forståelse af den folkelige erfaringsverden, vi lever med - på godt og ondt.

Mennesket er her og det handler. Birgitte Rørbye tøver ikke med at sige, at det er skabt og er skabende. Hvis vi er skabende - kan vi sætte os et mål, og hvert eneste menneske får denne mulighed og dette værd, uden vi af den grund svæver frit i luften. Hendes vandring foregår derfor mellem dem, der anser den enkelte som et mere eller mindre u-udviklet trin på udviklingstrappen, og dem, der ganske vrager den enkelte, for at kunne fremvise normaliteten. Hun søger derfor begreber om verden, sin egen, samfundets, om handlingerne, om tiden, og om det, som sætter handlingerne i gang, tiden og følelserne.

Tid, følelser, virkelighed er ikke objektive størrelser, som virkelighed hos andre møder. I dem først, når der handles ud fra dem. Måske er det følelser: sult, håb og frygt som sætter handlingerne i gang - måske med rene ord, eller omsat til ord, eller mulige at omsætte til ord. I hvert fald er det disse refleksioner over handlinger omsat til sprogets verden, som for Birgitte Rørbye er den folkelige erfaringsverden. At tage den folkelige erfaringsverden i denne forstand alvorligt på en videnskabelig måde er, hvad hun opfatter som folkloristens særlige opgave

Det er anerkendt videnskab at tage udgangspunkt i abstrakte, overleverede eller selvopfundne begreber. I denne forstand mener jeg nok Birgitte Rørbye holder sig på den slagte landevej. Han fører os dog lige til det uvidenskabeliges grænse, nemlig hvor man tager udgangspunkt i begreber, man har erfaret. Skønt det er det, enhver menneskelig forståelse gør, enten jeg selv mener at have gjort

erfaringen, eller fordi jeg stoler på, at andre har gjort den for mig, anses det for suspekt.

Den gensidige vækst er et centralt begreb for Birgitte Rørbye. Det er målet både for samfundet og videnskaben - og det repræsenterer et bevidst valg, hvorved hun fraskriver sig muligheden for neutral videnskab. Hun mener ikke den findes - men der findes videnskab, som enten skjuler eller er blinde for målet. Lykkes det for hende eller nogen anden at formulere et historiesyn, der på en gang kan rumme den historiske udvikling OG de folkelige erfaringsverdenen i al deres uigennemsigtighed, vil vedkommende i sandhed have givet et stort bidrag til den fælles vækst. Det vil bytte totalt op og ned på, hvad der hidtil er anset for historiens hoved og bihandling!

Folkemindeforskningen afgiver selv vidnesbyrd om konflikten mellem disse to handlinger, idet den altid har hentet sine oplysninger hos den enkelte - men på forhånd har afgrænset, hvad der var væsentligt at få at vide. Det er overdrevent at påstå, at bondekulturen er et folkløst falsum, ikke desto mindre afskærer man sig i vidt omfang fra at få del i den helhed, man foregav at studere. Eller rettere: på grund af en alt for indforstået forskning er vi afskåret fra at se forskerens rolle i det overleverede.

En anden konflikt - er forskerens isolerede stilling i samfundet. Det er et forskningsparadoks, at en teori om nødvendigheden af at tage de folkelige erfaringsverdener alvorligt skal læses i en bog, der er folkeligt utilgængelig.

Imidlertid har faget fået et diskussionsoplæg, der i kraft af sin åbenhed kan få et langt liv, hvad enten den inspirerer til modsigelse eller opfølgning.

Per-Olof Johansson.

Efterskrift: Min egen overskrift var: **Folkeminder eller ej?**

Dette er altså en kronik fra Frederiksborg Amts Avis 1983. Noget lignende ville næppe være muligt at få placeret i en avis i dag - og slet ikke af en almindelig læser som jeg. Kronikken kastede vist ingen kommentarer af sig hverken pro eller contra - heller ikke i miljøet, selv om jeg kom til diverse møder i Foreningen Danmarks Folkeminder. Da det ved genlæsning forekommer mig, at der er nogle overvejelser, der sagtens kunne indgå i debatten den dag i dag, finder jeg det relevant at sætte den på nettet.

Indgang til begrebet '[Folkeminder 2011](http://www.kb.dk/da/nb/fag/dafos/kildevaeld/Indsamling/om_folkeminder/index.html)'

http://www.kb.dk/da/nb/fag/dafos/kildevaeld/Indsamling/om_folkeminder/index.html

Om Birgitte Rørbye kan man læse på

<http://www.dafos.dk/guiden/frame.asp?afsnit=1.3> (hvor der er link til godt fotografi

http://www.dafos.dk/guiden/popup_vindue.asp?billed_id=birgitte_rorbye)

- og hvor fra her citeres:

Mag.art. i folkemindesvidenskab Birgitte Rørbye (1945-98) fungerede i knap fire år som vikarierende arkivar i Dansk Folkemindesamling, før hun i 1976 overgik til en lektorstilling på Københavns Universitet. Hun fokuserede i 70'erne på moderne medier, kloge folk og folkemedicin. Det er karakteristisk for hende, at hun ofte analyserede samtidens kulturelle udtryk parallelt med og i samspil med fortidens folkløse. Af hendes forfatterskab skal nævnes magisterafhandlingen om "*Medieforskning og Traditionsforskning*" (1970), *Kloge folk og skidtfolk* (1976) samt afhandlingen *Folkloristiske Horisonter. På vej til en kritisk teori om de folkelige erfaringsverdener* (1982). Desuden artikler i *Dansk Kulturhistorisk Opslagsværk* (1991). Nekrolog *Folk og Kultur* 1999 s. 5-11 af Anne Helene Bolstad Skjelbred.